

8. Лакида П. І. Ліси Черкащини: біопродуктивність і динаміка : [монографія] / П. І. Лакида, О. В. Морозюк. – Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М., 2011. – 222 с.
9. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии / Под ред. А. З. Швиденко [и др.]. – К. : Урожай, 1987. – 560 с.
10. Погребняк П. С. Основы лесной типологии / Погребняк П. С. – К. : АН УССР, 1955. – 456 с.
11. Погребняк П. С. Общее лесоводство / Погребняк П. С. – М. : Колос, 1968. – 440 с.
12. Свириденко В. Є. Лісівництво / В. Є. Свириденко, А. Й. Швиденко. – К. : Сільгоспосвіта, 1995. – 364 с.
13. Ткач В. П. Сучасні проблеми оптимізації лісистості України / В. П. Ткач, В. Л. Мешкова // Лісівництво і агролісомеліорація. – 2008. – Вип. 113. – С. 8–15.
14. Ткаченко М. Е. Общее лесоводство / Ткаченко М. Е. – М.-Л. : Гослесбумиздат, 1955. – 600 с.
15. Шиманюк А. П. Биология древесных и кустарниковых пород СССР / Шиманюк А. П. – М. : Просвещение, 1964. – 478 с.

Предоставлены результаты анализа структуры насаждений ясеня обыкновенного в Правобережной Лесостепи Украины по данным государственного учета лесов и обработанным материалам повидельной базы данных состоянием на 1 января 2011 года.

Правобережная Лесостепь, насаждения ясеня обыкновенного, тип лесорастительных условий, бонитет, полнота, возрастная структура.

The results of analysis structure of forests ash in condition of Right-bank Partially-wooded steppe of Ukraine of data states registration of woods and elaborated materials of database of the sites as of 1 January 2011 are included.

Right-bank Partially-wooded steppe, forests ash, vegetation conditions, site index, relevant stocking, age structure.

УДК 630*62

ПРОДУКТИВНІСТЬ ЛІСІВ РІЗНОГО СКЛАДУ У СВІЖИХ ДІБРОВАХ ПРИДОНЕЦЬКОГО СЕКТОРУ СЛОБОЖАНСЬКОГО ЛІСОТИПОЛОГІЧНОГО РАЙОНУ

В.В. Назаренко, асистент

В.П. Пастернак, доктор сільськогосподарських наук

Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва

Розглядаються питання оцінки продуктивності корінних і похідних деревостанів у свіжих кленово-липовій і ясенево-липовій дібровах. Встановлено рівень використання лісорослинного потенціалу деревос-

© В.В. Назаренко, В.П. Пастернак, 2012

танами різного складу. Проаналізовано розподіл дубових деревостанів за групами віку, походженням, продуктивністю та повнотою.

Продуктивність, свіжі діброви, корінні та похідні деревостани, лісорослинний потенціал.

У період переходу лісового господарства на ринкові відносини, питання підвищення продуктивності, господарської цінності та економічної рентабельності вирощуваних насаджень, збереження біорізноманіття, поліпшення захисних та інших корисних функцій лісів, є першочерговим.

Ліси України, зокрема її північного сходу підпадають під неабиякий антропогенний вплив. Не зважаючи на те, що формуванню високопродуктивних деревостанів приділяється велика увага, на чималих площах ростуть малоцінні й похідні деревостани, які сформувалися в умовах, порушених унаслідок діяльності людини або природних чинників і процесів. Такі насадження не бажані з цілого ряду причин, тому що вони менш продуктивні, менш стійкі до хвороб та шкідників [4].

Мета дослідження – вивчення сучасного стану, структури та продуктивності корінних і похідних деревостанів в умовах свіжих кленово-липової та ясенево-липової діброви на території Придонецького сектору Слобожанського району свіжих ясенево-липових дібров.

Матеріали і методика дослідження. Сучасний стан насаджень району досліджень потребує неабиякої уваги лісівників, оскільки використання ними лісорослинного потенціалу становить лише 75 % (табл. 1).

1. Ступінь використання потенційної продуктивності, вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок

Основні лісоутворювальні породи	Середній запас на 1 га, м ³		Ступінь використання потенційної продуктивності
	фактичний	цільовий	
Сосна звичайна	259	370	70
Дуб високостовбурний	246	311	79
Дуб низькостовбурний	169	265	64
Вільха чорна	184	205	90
Тополі	176	470	37
Усього:	248	331	75

Природні умови району досліджень дуже різноманітні як кліматичні, так і ґрунтові. Вологість клімату зростає із сходу на захід, а родючість ґрунтів – з заходу на схід. На території сектору переважають деревостани твердолистяних порід (63,6 %); м'яколистяним і хвойним (сосновим) належить відповідно 11,8 та 24,6 % площ, вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок.

Найбільші площі Придонецького сектору належать грудам (дібровам) переважно з дубово-широколистяними, змішаними за складом і складними за формою насадженнями. Діброви, що розміщені на високих нагірних правих берегах річок формуються, передусім, на сірих лісових опідзолених ґрунтах і на опідзолених чорноземах [6].

Результати дослідження. Найпоширенішим типом лісорослинних умов у регіоні досліджень є свіжі груди (D₂). Їм належать чималі площі плато і пологих схилів різних експозицій. Корінні деревостани у свіжих дібровах характеризуються високою продуктивністю та якістю деревини. Вони мають складну будову: у першому ярусі – дуб, ясен, у другому – клени польовий і гостролистий, в'яз, липа, груша, яблуня та інші.

Сприятливі лісорослинні умови у свіжих кленово-липовій та ясеневоліповій дібровах позитивно впливають на формування похідних деревостанів, які можуть бути високоповнотними, але малоцінними з незадовільним складом порід і низькою якістю деревини, що призводить до неповного використання лісорослинного потенціалу земель. Частка дуба у таких насадженнях становить менше 3 одиниць або він зовсім відсутній. Окремі похідні насадження формують такі породи, як береза, липа, осика, акація, в'яз та інші. Іноді малоцінними насадженнями можуть бути невдало створені лісові культури. Втім при плануванні господарських заходів із заміни малоцінних і похідних деревостанів слід враховувати, що вони мають екологічне, водоохоронне, захисне значення, в них зберігається біорізноманіття деревних і чагарникових порід [2].

2. Розподіл площ, вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок у свіжих кленово-липовій та ясеневоліповій дібровах за переважаючими породами

Переважаюча порода	Площа	
	га	%
Сосна звичайна	99,5	0,1
Інші хвойні	27,5	0,0
Дуб звичайний	80055	93,6
Ясен звичайний	1765,5	2,1
Клен гостролистий	782,5	0,9
Акація біла	272,3	0,3
Береза повисла	373,1	0,4
Осика	1114,7	1,3
Липа дрібнолиста	602,6	0,7
Інші листяні	453,2	0,5
Разом:	85454,7	100

Підлісок утворюють ліщина, свидина, бруслина, глід тощо. Трав'яний покрив подано широким видовим складом мегатрофів, серед яких найхарактернішими є яглиця звичайна, маренка запашна, медунка широколистяна, копитняк, зірочник, дріоптерис чоловічий, осока волосиста, просянка розлога, костриця велетенська, а також такі весняні ефемери, як проліска, ряст, анемона та інші [3, 5].

Аналізуючи існуючий та оптимальний розподіл дубових деревостанів за групами віку, можна зауважити, що площа молодняків на 10,1 % менше від оптимальної, пристигаючих – на 6,9 % менше, стиглих і перестійних – на 5,4 % менше від оптимального поділу, лише середньовікових насаджень – на 22,4 % більше (рис. 1).

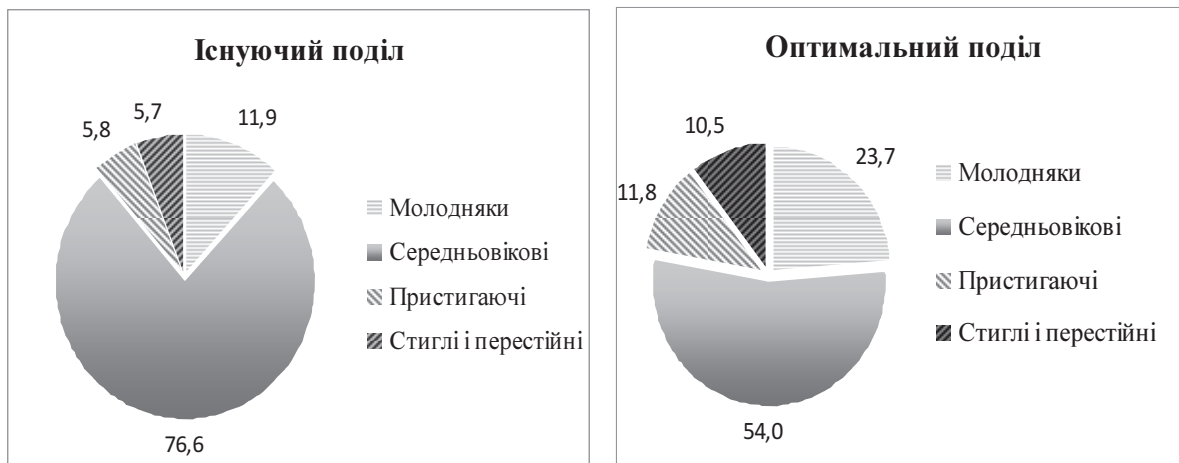

Рис. 1. Існуючий та оптимальний розподіл деревостанів за групами віку

Отже, існуючий розподіл значно відрізняється від оптимального. Великий відсоток середньовікових насаджень свідчить про чималі обсяги рубок у дубових деревостанах та заліснення великих площ у післявоєнний період.

У майбутньому, з природним ростом насаджень і переходом їх у подальші вікові групи, а також внаслідок лісогосподарської діяльності, цей розподіл більше наблизиться до оптимального. Проте постане проблема зростання площ стиглих і перестійних деревостанів і подальшого лісовідновлення. З метою вирівнювання розподілу необхідно зосередити увагу на своєчасному та якісному лісовідновленні на не вкритих лісовою рослинністю лісових ділянках, а також на збільшенні площ лісових земель.

Аналізуючи розподіл дубових деревостанів за походженням можна зауважити, що понад 3/4 дубових деревостанів відновлюється за допомогою порослі (рис. 2).

Порослеві деревостани дуба звичайного переважно представлені 3–4 генераціями, що, в свою чергу, свідчить про низьку продуктивність та ослаблений стан насаджень, які потребують заходів з їх переформування.

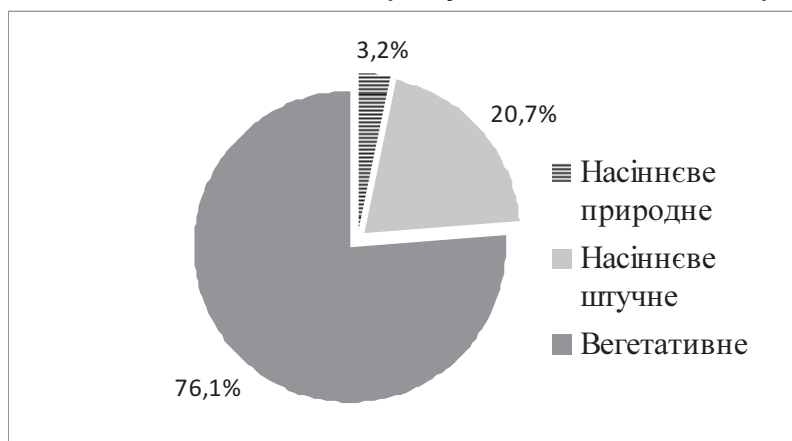

Рис. 2. Розподіл дубових деревостанів за походженням

Переформувати насадження у високопродуктивні та біологічно стійкі біоценози з метою підвищення продуктивності, а внаслідок цього і еколо-

гічної ефективності можна за допомогою цілеспрямованих заходів з реконструкції, які мають здійснюватися, на зонально-типологічній підставі, враховуючи специфіку ценотичних взаємовідносин між породами, а також сучасний стан і динаміку формування насаджень у межах конкретного типу лісу. Крім того, при реконструкції малоцінних деревостанів необхідно створювати насадження з перевагою найбільш цінних у господарському відношенні порід, що узгоджуються з типом лісу.

У досліджуваному регіоні, за даними наших досліджень, (у D₂) переважають дубові насадження II та III класів бонітету. Низькобонітетним (IV та V бонітету) насадженням належить 3 % від загальної площі дубових деревостанів (рис. 3). Аналізуючи розподіл деревостанів за повнотами, встановлено переважання середньоповнотних насаджень з повнотою від 0,6 до 0,8. Низькоповнотних насаджень, з повнотою 0,4 і нижче, налічується лише 0,5 % від загальної площі, але в той же час і висоповнотних насаджень лише 1,5 % (рис. 3).

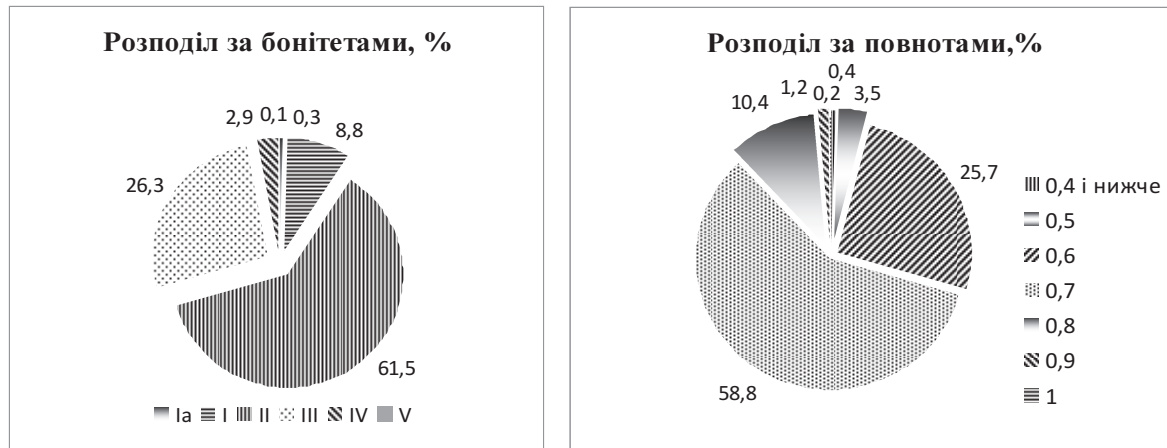

Рис. 3. Розподіл дубових деревостанів за бонітетами та повнотами

За дослідженнями І.В. Туркевича та на підставі наших розрахунків насадження природного походження за продуктивністю дещо поступаються культурам. У віці 60–80 років культури продуктивніші природних насаджень на 25–30 % (рис. 4). Але з віком ця різниця вирівнюється. Прибуток від реалізації додаткової деревини значно перекидає витрати зі штучного вирощування лісу. Крім того, у свіжих дібровних типах Лівобережного лісостепу деякі вчені також орієнтують на культури дуба за участю клена та липи [1].

Порівнюючи продуктивність насаджень різного складу ми бачимо, що найбільшу продуктивність мають природні дубові насадження за нормативами І.В. Туркевича (рис. 5). Серед досліджуваних нами деревостанів найбільша продуктивність помічена з переважанням у складі швидкозростаючих порід – таких, осики, берези, але їх вік природної стиглості досить низький, тому такі насадження не довговічні. Крім того, в таких насадженнях хоча і більший запас порівняно з деревостанами з переважанням у складі дуба звичайного, але відсоток виходу ділової деревини значно нижчий, та й вартість дубових ділових і дров'яних сортиментів вища в декілька разів.

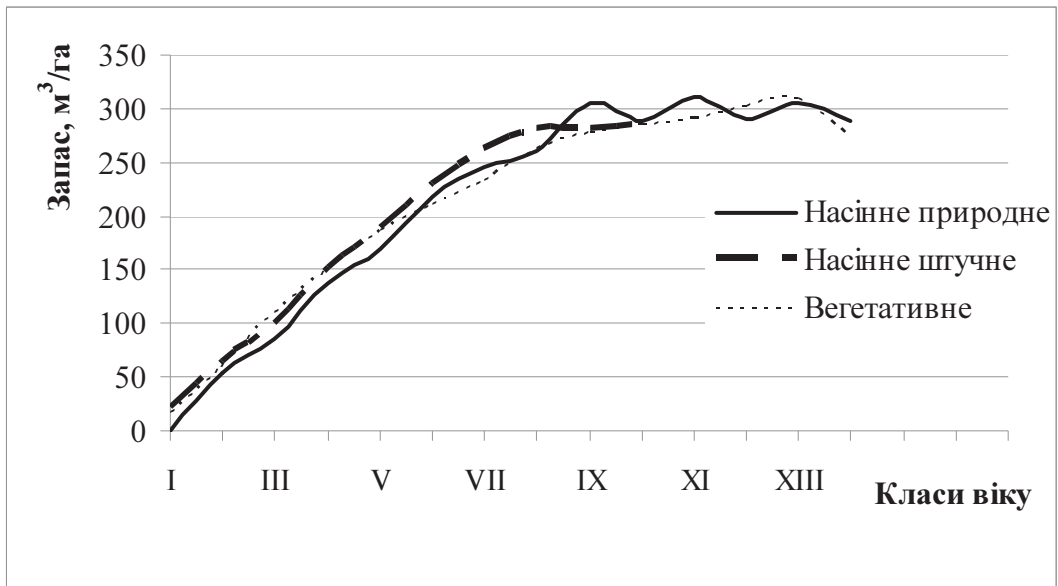

Рис. 4. Продуктивність дубових деревостанів різного походження

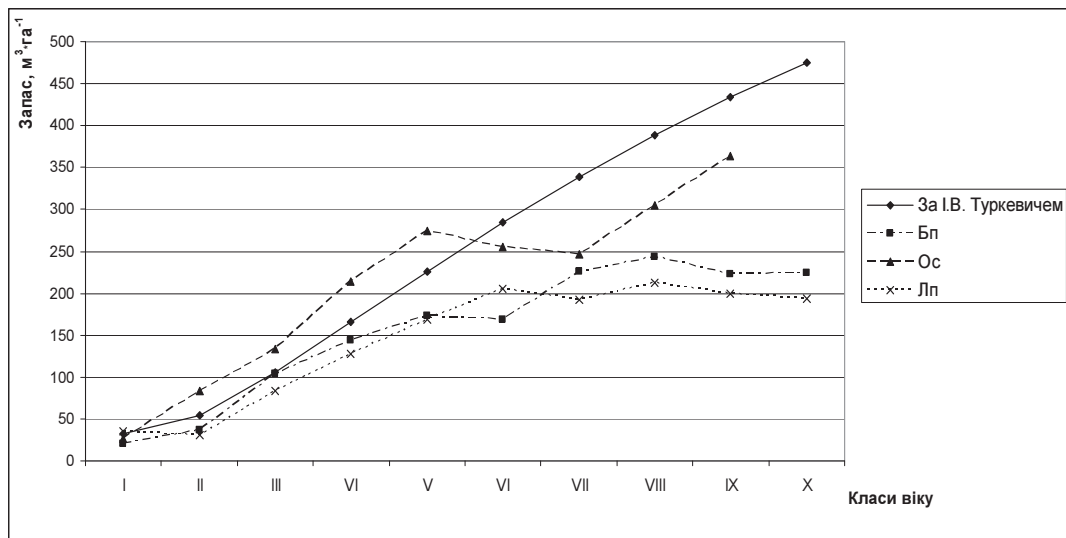
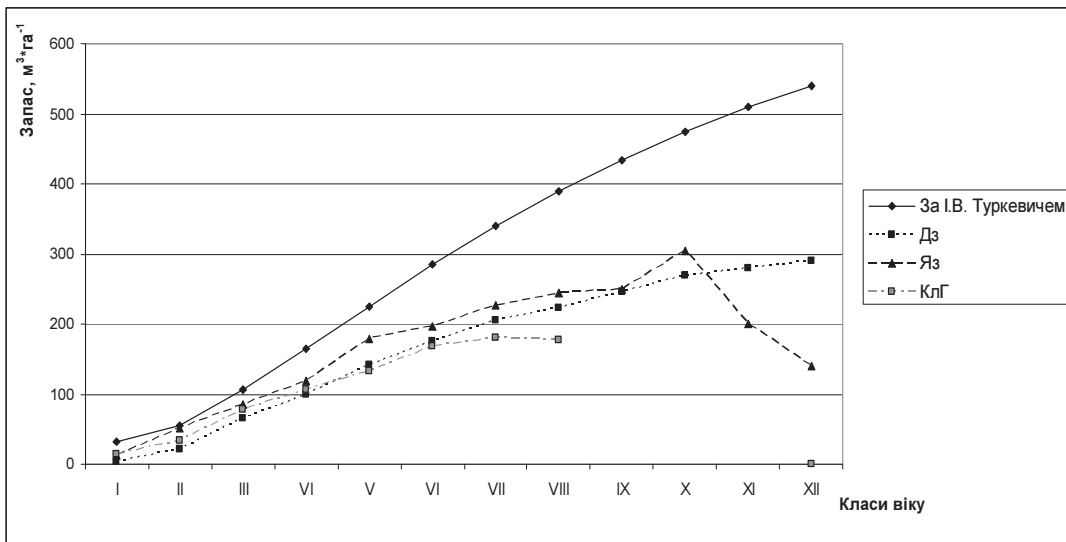

Рис. 5. Запаси деревостанів різного складу

3. Порівняльна характеристика продуктивності деревостанів у свіжих дібровах

Вік, років	Дуб		Ясен		Осика		Липа		Клен	
	Нс, м	М, м ³ ·га ⁻¹	Нс, м	М, м ³ ·га ⁻¹	Нс, м	М, м ³ ·га ⁻¹	Нс, м	М, м ³ ·га ⁻¹	Нс, м	М, м ³ ·га ⁻¹
5	1,8	5	4,3	15	5,2	27	–	–	4,3	17
15	5,3	17	9,8	59	9,2	83	6,7	32	8,2	48
25	11,4	78	11,8	87	13,5	132	11,4	87	11,3	79
35	13,8	101	15,0	121	18,4	214	15,1	132	14,4	109
45	16,4	139	18,3	185	21,7	274	17,1	166	16,8	142
55	18,3	167	20,1	194	22,6	256	19,7	206	19,2	167
65	20,5	196	22,0	216	23,7	247	20,5	192	19,9	180
75	22,2	223	21,9	211	25,6	305	22,5	213	19	177
85	23,5	247	23,2	183	26,8	364	22,0	200	–	–
95	24,7	267	27,0	350	–	–	15,0	193	–	–

Висновки

Проведений аналіз свідчить, що Придонецький сектор характеризується переважанням дібровних типів лісу, яким належить майже 3/4 площ лісових ділянок. Частка насаджень з переважанням дуба звичайного у дібровних типах лісу є досить високою, проте на чималих площах все ще зростають малоцінні з лісівничого погляду та похідні деревостани. Це знижує ефективність використання лісорослинного потенціалу дібровних типів лісу. З метою оптимізації вікової та породної структури лісів необхідно вдосконалити нормативи лісокористування, проводити комплекс лісогосподарських заходів у ослаблених та низькоповнотних деревостанах, малоцінних молодняках і похідних насадженнях, склад і структура яких не узгоджуються з типами лісу. Такі заходи мають бути спрямовані на збільшення частки цінних дубових насінневих насаджень. У зв'язку з цим важливим є підтримання рівня продуктивності є підвищення стійкості дубових деревостанів та оптимізація режиму рубок догляду, насамперед у віці прохідних рубок. У цьому разі визначальним є підтримання високого рівня повнот у процесі лісовирощування.

Список літератури

1. Воробьев Д.В. Природная и фактическая продуктивность лесной площади / Д.В. Воробьев// Лесное хозяйство. – 1959. – № 11. – С. 10–13.
2. Ведмідь М.М. Малоцінні й похідні деревостани у дібровах Харківщини / М.М. Ведмідь, С.І. Познякова, В.А. Лук'янець // Лісівництво і агролісомеліорація. – 2007. – Вип. 111. – С. 63–69.
3. Генсірук С. А. Ліси України / Генсірук С.А. – [3-тє вид. доопр. і розш.] – Львів, 2002. – 496 с.
4. Санітарні правила в лісах України. – К. : Мінлісгосп, 1995. – 19 с.
5. Остапенко Б. Ф. Типологічна різноманітність лісів України: Лісостеп / Остапенко Б.Ф. – Х. : Харк. держ. аграр. ун-т, 1997. – 128 с.
6. Остапенко Б. Ф. Лісова типологія: навч. посіб. / Б. Ф. Остапенко, В. П. Ткач. – Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2002. – 204 с.

Рассматриваются вопросы оценки продуктивности коренных и производных древостоев в свежих кленово-липовой и ясенево-липовой дубравах. Установлено уровень использования лесорастительного потенциала древостоями разного состава. Проанализировано распределение дубовых древостоев по группам возраста, происхождению, продуктивности и полноте.

Продуктивность, свежие дубравы, коренные и производные древостои, лесорастительный потенциал.

Problems of native and secondary forest stands productivity assessment in moist maple-lime and ash-lime fresh fertile sites are reviewed. Level of using of silvicultural potential of forest stands with different tree species composition is specified. Distribution of oak stands on age groups, origin, productivity and density of stocking are analyzed.

Productivity, fresh fertile sites, native and secondary forest stands, silvicultural potential.

УДК 630*622+111

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ ДЕРЕВОСТАНІВ СУГРУДОВИХ УМОВ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ В МЕЖАХ ПОШИРЕННЯ АЗАЛІЇ ЖОВТОЇ

М.М. Ониськевич, здобувач*

Ю.Й. Каганяк, Л.І. Копій, доктори сільськогосподарських наук НЛТУ України

Визначено межі розповсюдження соснових насаджень за участі азалії жовтої в межах Полісся. Проаналізовано особливості формування азалієвих сосняків у різних типах лісу на території ДП «Клесівський лісгосп». Опрацьовано теоретичні закони та погляди щодо вивчення структури соснових лісостанів у сугрудових умовах Західного Полісся.

Соснові насадження, азалія, структура деревостанів, Полісся.

Західне Полісся відзначається понижено-рівнинним рельєфом та широкими річковими, зандровими, моренно-зандровими і моренними рівнинами. Досліджувана територія рясно вкрита річковою мережею, багаточисельними озерами і болотами. Тут зосереджені неабиякі запаси підземних вод з близьким заляганням їх до поверхні (0,5–10,0 м).

Клімат – помірно-континентальний з теплим і вологим літом та м'якою зимою, сприятливий для формування деревостанів сосни звичайної, дуба звичайного, берези повислої, вільхи чорної та інших деревних порід. Вегетаційний період тривалістю близько 170 днів. Кількість річних опадів у межах 550–600 мм (більшість випадає у теплий період). Пошире-

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук Л.І. Копій

© М.М. Ониськевич, Ю.Й. Каганяк, Л.І. Копій, 2012